

Samspelet mellan forskning och politik

Lars Calmfors

IFAU

28/1 -2022

Mellan
forskning
och
politik

50 ÅR AV SAMHÄLLSDEBATT

Idealfallet

- Politiker utan förutfattade meningar identifierar samhällsproblem
- Analysuppdrag åt forskare
- Analyserna läggs till grund för öppen debatt
- Politikerna tar beslut på grundval av analysunderlag och sina värderingar
- EMU-utredningen 1995/96 ett sällsynt exempel på detta
 - nationalekonomer och statsvetare
 - fråga utan så mycket ideologiska bindningar i utgångsläget
 - genuin efterfrågan på kunskap

Uppdragsgivaren vill ha stöd för egna ståndpunkter

Finanspolitiska rådet

- Alliansregeringen 2007
- Granska finans- och sysselsättningspolitiken
- Konflikter om arbetsmarknadsreformer och hur expansiv finanspolitiken borde vara

Arbetsmarknadsekonomiska rådet

- Svenskt Näringsliv 2015
- Förslag om enkla jobb med låga löner uppskattades
- Förslag om reformer av industrins märkessättning uppskattades inte
- Rådet lades ner 2018

Exempel på ovälkomna forskarinspel

- Arbetsmarknadspolitik på 1990-talet
- Arbetsmarknadspolitik nu
- Självständig Riksbank på 1980-talet
- Finanspolitiskt råd runt 2000
- Förslag om skattereform under 1980-talet
- Fastighetsskatten alltid

Selektiva val av experter

- Pandemihanteringen
- Ensidig förlitan på Folkhälsomyndigheten trots mycket avvikande bedömningar i förhållande till både utländska expertorgan och många inhemska akademiska experter
 - inte samma forskningsanknytning som det tidigare Smittskydds-institutet
- Komplettering med oberoende expertråd (förslag av till exempel KVA:s expertgrupp för covidfrågor)

Ansvarsfördelningen mellan politik och expertmyndighet(er)

Finanspolitiken

- Politiken tar besluten
- Expertinput
 - självständiga tjänstemän i FiD
 - Konjunkturinstitutet
 - Ekonomistyrningsverket
 - Finanspolitiska rådet
 - internationella organisationer

Penningpolitiken

- Riksbankens direktion av tjänstemän
- Transparens och ansvarsutkrävande
 - tydliga mål
 - offentliga protokoll
 - utfrågningar i Finansutskottet
 - utvärderingar av internationella experter

Ska forskare bara ge analysunderlag eller också konkreta politikrekommendationer?

- Risken med politikrekommendationer är att forskningsredovisningen kan komprometteras
- Men viktigt med tydlig utgångspunkt för diskussionen
- Forskare är skolade i att skilja mellan analys och värderingar
 - hårt straff i form av förlorat anseende bland kollegor om vi misslyckas
 - inte motsvarande straff för politiker

EMU-utredningen 1996

- Rekommendation eller bara analys av för- och nackdelar med medlemskap i valutaunionen?
- Rekommendation med känslighetsanalys
- Inte gå med i valutaunionen vid starten utan först senare
- Stor vikt vid risken för landspecifika (asymmetriska) makrostörningar
 - hög arbetslöshet
 - finanspolitiken inkapaciterad på grund av statsskuldcrisis
- Inga sådana störningar i Sverige men i en del euroländer
- Sverige kunde på egen hand föra framgångsrik låginflationspolitik

Normpolitiken på 1990-talet

- Spiral av inflation, kostnadskriser och devalveringar
- Arbetsmarknadens parter räknade med att höga löneökningar skulle ackommoderas genom devalveringar
- SNS Konjunkturråd förordade normpolitik med hård valutakursbindning
- När idéerna mötte motstånd förenklade vi argumentationen
- Normpolitikidéerna fick fullt genomslag i politiken 1991
- Komplex situation som motiverade undantag från politiken
- Men politikerna gick inte att rubba när de väl lagt om politiken
- Forskare måste argumentera mer nyanserat än vi hade gjort
 - politikerna hade investerat för mycket i förenklat budskap

Intern rådgivning eller debatt/utvärdering på avstånd

Intern rådgivning

- Trevligt och mer initierad information
- Men svårt vara kritisk i den offentliga debatten

Debatt/utvärdering på avstånd

- Mindre tillgång till information
- Men politikerna tvingas förhålla sig till debatten i media

Förutsättningarna för forskares deltagande i samhällsdebatten

- Personangrepp
- Debattklimatet på nätet
- Det akademiska meriteringssystemet
- Akademiska positioner ger unika möjligheter att vara *självständiga* röster i samhällsdebatten